การพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยพุทธสันติวิธี*

The Development of Guidelines for Handling Monks Accused of Criminal Offenses through Buddhist Peaceful Means

[1]สุดาพร สกุลดี และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
[1]Sudaporn Sakuldee and Khantong Wattanapradith
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: sakuldee21@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพบริบท ปัญหา ผลกระทบต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทย และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา 2) เพื่อบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิธี ที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา และ 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยพุทธสันติวิธี การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ลักษณะสำรวจบุกเบิก เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม จำนวน 19 รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยอุปนัยวิธี และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการสำรวจความคิดเห็นผ่านแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างพระภิกษุและคฤหัสถ์ จำนวน 456 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบทและปัญหา: พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทย ส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับเรื่อง "สตรีและสตางค์" โดยมีสาเหตุจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านตัวบุคคล (2) ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการคณะสงฆ์ (3) ปัจจัยเชิงระบบกฎหมายและอคติของเจ้าหน้าที่ และ (4) ปัจจัยภายนอกและแรงกดดันจากสังคม จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวปฏิบัติที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานตามหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และการจัดหาสถานที่ควบคุมตัวที่เหมาะสมกับสมณสารูป 2) การบูรณาการแนวคิด : การพัฒนาแนวปฏิบัติได้บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ หลักนิติธรรม สิทธิในกระบวนการยุติธรรม และกฎหมายคณะสงฆ์ เข้ากับหลักพุทธสันติวิธี คือ "สัปปายะ 4" (อาวาสสัปปายะ โภชนสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ ธัมมสัปปายะ) เพื่อให้พระภิกษุสามารถดำรงสมณสารูปได้ในระหว่างดำเนินคดี โดยเฉพาะการจัดหาสถานที่ควบคุมพิเศษที่เกื้อกูลต่อการดำรงสมณเพศ เน้นความสงบ ปลอดภัย และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย 3) ข้อเสนอแนวปฏิบัติ: ได้สังเคราะห์แนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธี 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปฏิรูปกฎหมายและระเบียบ (2) ด้านกระบวนการสอบสวน (3) ด้านสถานที่ควบคุมตัวและการสละสมณเพศ (4) ด้านการคุ้มครองสิทธิ (5) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร และ 6) ด้านการสร้างกลไกการป้องกัน ผลการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นด้วย

*Received May 7, 2026; Revised July 30, 2026; Accepted August 9, 2026

ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 3.47, S.D. = 0.65) เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นพบว่า กลุ่มพระภิกษุ ($\overline{X}$ = 3.54) มีระดับความคิดเห็นสูงกว่ากลุ่มคฤหัสถ์ ($\overline{X}$ = 3.42) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การกระทำความผิดอาญา; พุทธสันติวิธี; พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา

Abstract

This research article aimed to: 1) study the context, problems, and impacts concerning monks accused of criminal offenses in Thai society, as well as the priority needs for developing handling guidelines for such monks; 2) integrate concepts, theories, and principles of Buddhist peaceful means conducive to developing these guidelines; and 3) formulate proposed guidelines for handling monks accused of criminal offenses through Buddhist peaceful means. This study employed a mixed-methods research design with an exploratory sequential design. It commenced with qualitative research via in-depth interviews with 19 key informants divided into four groups, with the data analyzed using analytic induction. This was followed by quantitative research utilizing an opinion survey questionnaire administered to a sample of 456 monks and laypeople. The quantitative data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and a t-test.

The research findings revealed the following: 1) Context and Problems, in which the cases of monks accused of criminal offenses in Thai society were predominantly related to “women and wealth” (money), originating from four main factors: (1) individual factors; (2) Sangha administrative system factors; (3) legal system factors and official bias; and (4) external factors and social pressure. Consequently, there is a vital need to develop guidelines that prioritize the protection of fundamental rights under the presumption of innocence, along with providing detention facilities appropriate for a monastic state. 2) Concept Integration, in which the development of the guidelines integrated modern sciences, namely the rule of law, due process rights, and Sangha law, with the principles of Buddhist peaceful means, specifically the “Four Favorable Conditions” (*Sappāya*): suitable abode (*Āvāsa-sappāya*), suitable food (*Bhojana-sappāya*), suitable persons (*Puggala-sappāya*), and suitable Dhamma (*Dhamma-sappāya*). This integration ensures that monks can maintain their monastic state during judicial proceedings, particularly through the provision of special detention facilities that support the monastic life, emphasizing peace, safety, and compliance with the *Dhamma-Vinaya* (monastic discipline). 3) Six guidelines for handling monks accused of criminal offenses through Buddhist peaceful means were synthesized as follows: (1) legal and regulatory reform; (2) the investigative process; (3) detention facilities and the relinquishment of monkhood; (4) rights protection; (5) information management; and (6) the establishment of preventive mechanisms. The survey results indicated that the sample agreed with these proposals at the highest level ($\overline{X}$ = 3.47, S.D. = 0.65). A comparative analysis of opinions revealed that the monk

group ($\overline{X}$ = 3.54) had a significantly higher level of agreement than the layperson group ($\overline{X}$ = 3.42) at the .05 statistical level.

Keywords: Criminal Offenses; Buddhist Peaceful Means; Accused Monks

บทนำ

วิกฤตศรัทธาอันเนื่องมาจากปัญหาพระภิกษุสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและถูกดำเนินคดี นับเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารสามารถเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วในโลกสังคมออนไลน์ ดังปรากฏการณ์ข่าวที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2568 อาทิ กรณีข้อกล่าวหาเรื่องความสัมพันธ์เชิงชู้สาวและการรีดไถทรัพย์ (กรณีวัดไร่ขิง) ขบวนการข่มขู่เรียกทรัพย์หรือแบล็กเมล์พระเถระผู้ใหญ่ (กรณีสีกากอล์ฟ) ตลอดจนคดีทุจริตและการยักยอกเงินวัด (กรณีวัดพระบาทน้ำพุ) (Ch7HD News, 2025) จะเห็นได้ว่าในเชิงผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้น กรณีตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (Sangha Act, B.E. 2505, 1962) แทบจะมีการดำเนินการหรือการปฏิบัติต่อพระภิกษุเสมือนกับพระภิกษุเป็นผู้ต้องคำพิพากษาตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้ว ทั้งที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ได้กำหนดหลักการไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Constitution of The Kingdom of Thailand, B.E. 2560, 2017) ดังนั้น จึงควรมีการปกป้องพระสงฆ์ โดยมีแนวคิดตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) เป็นหนึ่งในสิทธิของกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นหลักสากล โดยได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่ปรากฏในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งมีประเทศไทยกับอีก 172 ประเทศ ทั่วโลกเป็นภาคีอีกด้วย (Srisanit, 2024)

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมส่งผลให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศได้ทันที โดยมิพักต้องรอให้ศาลมี คำพิพากษาถึงที่สุด การบังคับให้สละสมณเพศหรือการจับสึกโดยที่พระภิกษุมิได้มีความยินยอมและมิได้กล่าวคำลาสิกขาตามขนบธรรมเนียมแห่งพระธรรมวินัยนั้น นำไปสู่ข้อกังขาทางสังคมต่อสถานภาพความเป็นพระภิกษุ และส่งผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน เมื่อพระภิกษุต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำระหว่างการสอบสวนเยี่ยงผู้ต้องหาทั่วไป ย่อมนำมาซึ่งความเสื่อมถอยแห่งศรัทธาและความมัวหมองต่อบวรพระพุทธศาสนา ยิ่งไปกว่านั้น การดำเนินการดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจเยียวยาได้ (Irreparable Damage) กล่าวคือ หากในภายหลังสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ได้ หรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง พระภิกษุรูปนั้นก็มิอาจกลับคืนสู่สถานะเดิมได้โดยอัตโนมัติ แต่จำต้องทำการอุปสมบทและเริ่มนับพรรษาใหม่ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้เปรียบประดุจ “การประหารชีวิตในทางธรรม” นอกจากนี้ ปัญหาดังกล่าวยังบ่งชี้ถึงข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายปัจจุบัน ที่ยังขาดแคลนสถานที่ควบคุมตัวเป็นการเฉพาะสำหรับพระภิกษุที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นช่องว่างสำคัญในกระบวนการยุติธรรมที่สมควรได้รับการแก้ไข จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องพิจารณาจัดหาสถานที่ควบคุมตัวสำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาเป็นการเฉพาะ โดยให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการดำรงสมณสารูป เพื่อมิให้พระภิกษุต้องขาดจากความเป็นพระจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงบริบทการดำเนินคดีอาญา จะพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างสถานะของประชาชนทั่วไปกับพระภิกษุสงฆ์ การนำมาตรฐานทางกฎหมายของรัฐมาบังคับใช้ในกระบวนการยุติธรรมโดยปราศจากการคำนึงถึงบริบทแห่งพระธรรมวินัย ย่อมส่งผลกระทบและสร้างความเสียหายต่อสถานภาพของพระภิกษุอย่างรุนแรง อันเป็นความเสียหายที่ไม่อาจเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ โดยเฉพาะกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการใช้ดุลยพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวและดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศ หากต่อมาภายหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดยกฟ้อง หรือพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหามิได้กระทำความผิด ย่อมถือเป็นความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง เพราะในช่วงเวลาที่ถูกบังคับให้ขาดจากความเป็นพระนั้น สิทธิและเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ ตามความเชื่อถือศรัทธาในฐานะนักบวชได้ถูกลิดรอนไปอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องพิจารณาจัดหาสถานที่ควบคุมตัวสำหรับพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาเป็นการเฉพาะ โดยให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการดำรงสมณสารูป เพื่อมิให้พระภิกษุต้องขาดจากความเป็นพระจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด (Sangha Act, B.E. 2505, 1962)

กล่าวโดยสรุปว่า สภาพปัญหาจากการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมดังกล่าว ไม่เพียงแต่กระทบต่อปัจเจกบุคคล แต่ยังขยายวงกว้างสร้างความเสียหายต่อสถาบันสงฆ์และศรัทธาของประชาชน นำไปสู่วิกฤตศรัทธาและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในภาพรวม เมื่อพระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญา กระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาต่อพระภิกษุจะอยู่ภายใต้มาตรการทางกฎหมายของฝ่ายอาณาจักร (บ้านเมือง) และมาตรการทางศาสนา (พุทธจักร/พระธรรมวินัย) ซึ่งมีความเกี่ยวพันกัน แต่โดยหลักการแล้ว พระภิกษุถือเป็นพลเมืองของรัฐที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเฉกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ซึ่งจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น บทบัญญัติและกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่พักสงฆ์สำหรับพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาที่เอื้อต่อวิถีพระธรรมวินัย กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน และปัญหาการสละสมณเพศของพระภิกษุในกรณีถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญากับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นต้น พบว่าทั้ง 3 ผลงานวิจัยมีความใกล้เคียงกับงานวิจัยของผู้วิจัย แต่ยังขาดการวิเคราะห์ประเด็นหรือเรียบเรียงการนำเสนอให้เห็นถึงการกระบวนการหรือขั้นตอนที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและการจัดหาสถานที่ควบคุมตัวเป็นการเฉพาะ รวมถึงการไม่นำหลักการวิจัยเชิงปริมาณเข้ามาวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงสถิติประกอบด้วย นอกจากนี้ แม้ว่างานวิจัยบางเรื่องจะเสนอเรื่องของสถานที่ควบคุมตัว แต่ยังขาดรายละเอียดเชิงลึกในการบริหารจัดการตามหลักสัปปายะ 4 (สภาพแวดล้อมหรือสิ่งที่เกื้อกูล) มาสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (สัปปายะสถาน) โดยเป็นพื้นที่แห่งการเกื้อกูลต่อการดำรงสมณเพศ และไม่ทำลายภาวะความเป็นสงฆ์ในระหว่างการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โภชนสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ ธัมมสัปปายะ ที่บูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้พระภิกษุสามารถดำรงวัตรปฏิบัติได้เสมือนพำนักในวัดขณะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้พบประเด็นปัญหาสำคัญที่ยังขาดแนวทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังไม่มีแนวทางคุ้มครองสิทธิพระภิกษุในระหว่างดำเนินคดีตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาเพื่อพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและการจัดหาสถานที่ควบคุมตัวเป็นการเฉพาะที่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาสิทธิในความเป็นพระภิกษุ มิให้ได้รับผลกระทบจากการถูกบังคับให้สละสมณเพศโดยไม่สมัครใจ ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ที่บัญญัติรับรองสิทธิไว้ว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิด

มิได้” ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างองค์ความรู้และข้อเสนอเชิงนโยบายที่สมบูรณ์และนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบท ปัญหา ผลกระทบต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทย และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

2. เพื่อบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา

3. เพื่อจัดทำข้อเสนอการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ลักษณะสำรวจบุกเบิก (Exploratory Sequential Design) เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม องค์กรอิสระและกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สมาคมทางกฎหมายและพุทธศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญอิสระ จำนวน 19 รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยอุปนัยวิธี เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงธีม (Thematic Analysis) ตามแนวทางการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการสำรวจความคิดเห็นผ่านแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างพระภิกษุและคฤหัสถ์ จำนวน 456 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หลักกฎหมายเกี่ยวกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม หลักพระธรรมวินัย หลักพุทธสันติวิธี คือ สัปปายะ 4 (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2014) และธรรมที่เกื้อหนุนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญา และตัวอย่างคดีของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยศึกษาหลักพุทธสันติวิธีจากข้อมูลแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ งานวิจัย หนังสือตำราเอกสารวิชาการ บทความ วารสาร อินเทอร์เน็ต ตลอดจนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์และยกร่างแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 19 รูป/คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ คณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและกระบวนการยุติธรรม องค์กรอิสระ และกรรมการสิทธิมนุษยชน สมาคมทางกฎหมายและพุทธศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญอิสระ โดยข้อคำถามจะเป็นการสอบถามถึงวิธีการปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาและผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงควรมีการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือไม่ และการนำหลักสัปปายะ ๔ สามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา (ถูกคุมขังระหว่างการสอบสวน หรือพิจารณาคดี) หรือไม่ อย่างไร โดยเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation)

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อ “(ร่าง) แนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา” ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ (ประชาชนทั่วไป/บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม)

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ และเปรียบเทียบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยพุทธสันติวิธี อันเป็นการคุ้มครองสิทธิสมณเพศพระภิกษุในกระบวนการยุติธรรม และรักษาศรัทธาของประชาชน ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

วัตถประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพบริบท ปัญหา ผลกระทบต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทย และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทยส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับเรื่อง “สตรีและสตางค์” ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่าการขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย รวมถึงโครงสร้างการบริหารวัดที่รวมศูนย์การเงิน ตลอดจนการขาดระบบตรวจสอบ โดยมีสาเหตุมาจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวบุคคล 2) ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการคณะสงฆ์ 3) ปัจจัยเชิงระบบกฎหมายและอคติของเจ้าหน้าที่ และ 4) ปัจจัยภายนอกและแรงกดดันจากสังคม จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาแนวปฏิบัติที่มุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานตามหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และการจัดหาสถานที่ควบคุมตัวที่เหมาะสมกับสมณสารูป เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างกฎหมายทางโลกและพระธรรมวินัย

วัตถประสงค์ที่ 2 เพื่อบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิด ทฤษฎีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา อยู่ภายใต้หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า หลักการดังกล่าวมุ่งเน้นการเยียวยา และให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ทางธรรม มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการลงโทษทัณฑ์ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 อาวาสสัปปายะ : ที่อยู่อันเหมาะ โภชนสัปปายะ : การจัดภัตตาหาร ปุคคลสัปปายะ : การมีบุคลากรที่เหมาะสม ธัมมสัปปายะ : การเข้าถึงพระธรรมวินัย เพื่อให้พระภิกษุสามารถดำรงสมณสารูปได้ในระหว่างดำเนินคดี โดยเฉพาะการจัดหาสถานที่ควบคุมพิเศษ (Safe House) ที่เกื้อกูลต่อการดำรงสมณเพศ เน้นความสงบ ปลอดภัย และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

วัตถประสงค์ที่ 3 เพื่อจัดทำข้อเสนอการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาโดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า แนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธี 6 ด้านจะช่วยคุ้มครองสิทธิสมณเพศของพระภิกษุในกระบวนการยุติธรรม ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพระภิกษุถือเป็นพลเมืองของรัฐที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายเฉกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ดังนี้ 1) ด้านการปฏิรูปกฎหมายและระเบียบ: เร่งผลักดันแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ในปัจจุบัน 2) ด้านกระบวนการสอบสวน: การมีส่วนร่วมของฝ่ายสงฆ์ในขั้นตอนการจับกุมหรือการสอบสวน ควรมี พระวินยาธิการหรือเจ้าคณะผู้ปกครองที่เข้าร่วมตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเสมอ 3) ด้านสถานที่ควบคุมตัวและการสละสมณเพศ : การจัดหาพื้นที่ควบคุมตัวพิเศษ ควรมีสถานที่ควบคุมตัวเฉพาะสำหรับพระภิกษุ 4) ด้านการคุ้มครองสิทธิ : การได้รับความช่วยเหลือหรือ

คำแนะนำจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาหรือต่อสู้คดี 5) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร : การนำเสนอข่าวการกระทำความผิดทางอาญาของพระภิกษุควรเป็นไปอย่างระมัดระวังเพื่อรักษาความศรัทธาในพุทธศาสนา และ 6) ด้านการสร้างกลไกการป้องกัน: ควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้แก่พระภิกษุและพระวินยาธิการอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยคุ้มครองสิทธิสมณเพศของพระภิกษุในกระบวนการยุติธรรม ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัย คือ “S-D-P Model” หรือ รูปแบบแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธี (The SDP Model for Buddhist Peaceful Justice) ประกอบด้วย

S (Safe Environment) การจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ควบคุมตัวที่เหมาะสม

D (Dhamma-based System) ระบบกฎหมายและกลไกป้องกันที่อิงหลักธรรม และ

P (Personnel & Protection) กระบวนการสอบสวนแบบไตรภาคีและการคุ้มครองสิทธิ

โดยบุคลากรที่เข้าใจบริบทสงฆ์ ซึ่งกรอบทั้ง 3 นี้ จะเป็นตัวขับเคลื่อนแนวปฏิบัติ 6 ด้าน ให้เกิดขึ้นจริง เพื่อนำไปสู่ปลายทางคือความยุติธรรมที่ยั่งยืนและการรักษาศรัทธาในพระพุทธศาสนา

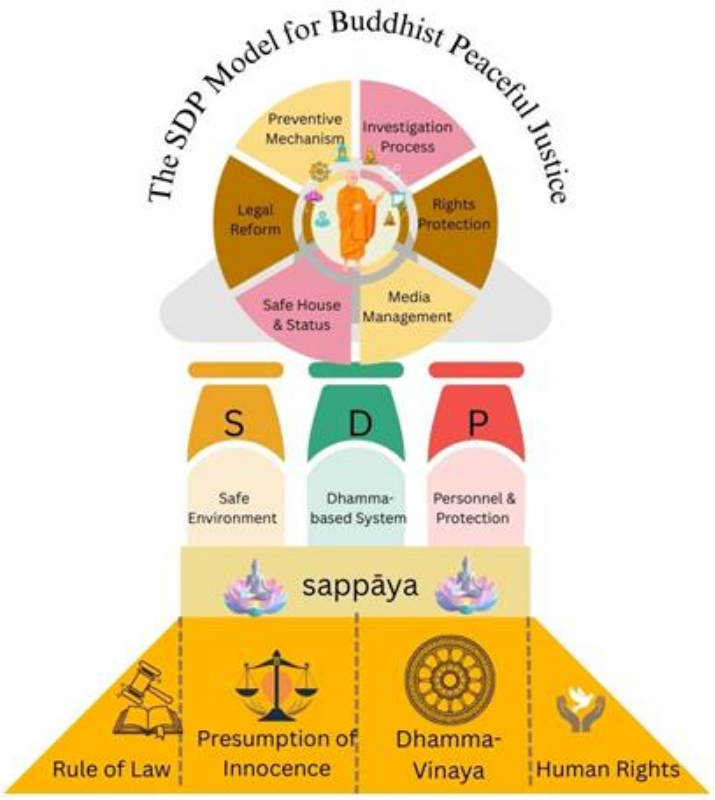

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สาเหตุที่ทำให้พระภิกษุถูกดำเนินคดีอาญามาจาก 4 ปัจจัยหลัก โดยเฉพาะปัญหาเรื่อง "สตรีและสตางค์" ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า การขาดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย รวมถึงโครงสร้างการบริหารวัดที่รวมศูนย์การเงิน ตลอดจนการขาดระบบตรวจสอบ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง วิกฤตศรัทธา (Crisis of Faith) ที่กล่าวถึงผลกระทบจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในลักษณะ "การพิพากษาโดยสื่อ" (Trial by Media) ทำให้สังคมตัดสินความผิดล่วงหน้า ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์โดยรวม ประเด็นสำคัญที่พบคือ "การบังคับให้พระภิกษุสละสมณเพศในชั้นสอบสวน" เมื่อไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างการปฏิบัติกับหลักกฎหมายสูงสุดสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง (Constitution of The Kingdom of Thailand, B.E. 2560, 2017) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่รับรองหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การที่พระภิกษุต้องสูญเสียสมณเพศทั้งที่คดียังไม่ถึงที่สุด จึงเป็นสภาพปัญหาที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและขัดต่อหลักการดังกล่าวอย่างชัดเจน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงษธร ธัญญสิริ (Thanyasiri, 2024) ที่พบว่า ปัญหาและผลกระทบเกิดขึ้นเมื่อผู้บังคับใช้กฎหมายดำเนินการตามมาตรา 29 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 ทั้งที่ยังไม่ได้อยู่ในขั้นตอนของการสละสมณเพศ เพราะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีการกระทำผิดจริง ทำให้พระภิกษุต้องสละสมณเพศโดยไม่สมัครใจ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรพงษ์ สิทธิกรณ์ (Sittikorn, 2020) ที่พบว่า การสึกพระโดยผลของกฎหมายตามมาตรา 29 ที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีอำนาจจัดการให้พระสงฆ์รูปนั้นสละสมณะเพศได้ แม้ว่าจะไม่อาบัติปาราชิกก็ตาม เป็นการให้อำนาจพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมากกว่าที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลัดดาวัลย์ ประเสริฐสาร (Prasertsan, 2023) ที่พบว่า การที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ปล่อยตัวชั่วคราว พระภิกษุผู้ถูกจับ และดำเนินการสละสมณเพศพระภิกษุ เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลที่ศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดเสมือนกับบุคคลที่ได้กระทำความผิด อันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของพระภิกษุ ทำให้ต้องสูญเสียเสรีภาพ อิสรภาพ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวคิด ทฤษฎีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา อยู่ภายใต้หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า หลักการดังกล่าวมุ่งเน้นการเยียวยา และให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ทางธรรม มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการลงโทษทัณฑ์ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2011) ได้กล่าวถึง หลักพุทธสันติวิธีสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ กล่าวคือ 1. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง 2. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และ 3. พุทธสันติวิธีในฐานะเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความต้องการ การนำหลักพุทธสันติวิธีมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ขอนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ หลักสัปปายะ 4 ได้แก่ 1) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่อันเหมาะ เช่น ปลอดภัย ไม่พลุกพล่านจอแจ บางแห่งเรียก เสนาสนสัปปายะ 2) โคจรสัปปายะ แหล่งอาหารอำนวย ที่บิณฑบาตเหมาะดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป 3) ภัสสสัปปายะ การพูดคุย

ที่เหมาะกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ ข่าวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญาบางแห่งเรียก ธัมมัสสวนสัปปายะ และ 4) ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ นอกจากนี้ยังพบว่า หลักพุทธสันติวิธีดังกล่าว ทำให้พระภิกษุสามารถดำรงสมณสารูปได้ในระหว่างดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานที่คุมขังเฉพาะสำหรับพระสงฆ์ตามหลักควรมีลักษณะที่เป็นพื้นที่แห่งการเกื้อกูลต่อการดำรงสมณเพศ และไม่ทำลายภาวะความเป็นสงฆ์ในระหว่างการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ โดยเน้นความสงบ ปลอดภัย และสอดคล้องกับพระธรรมวินัย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงษ์ธร ธัญญสิริ (Thanyasiri, 2024) ที่พบว่า สถานที่ควบคุมตัวพระภิกษุเป็นการเฉพาะ ควรมีรูปแบบที่ไม่เป็นลักษณะแบบเรือนจำ สอดคล้องกับวิถีพระธรรมวินัย เพื่อเป็นการคุ้มครองและธำรงพระพุทธศาสนาต่อไป และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมชาย เจริญกิจ (Charoenkit, 2022) ที่พบว่า แนวทางการคุ้มครองสิทธิของพระสงฆ์ในคดีอาญา ควรให้มีสถานที่เฉพาะสำหรับคุมขังพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาที่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีดุลยพินิจไม่อนุญาตให้ประกันตัว จังหวัดละ 1 แห่ง หรือตามความเหมาะสมของจำนวนวัดหรือพระสงฆ์ในแต่ละพื้นที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าข้อเสนอการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธี ทั้ง 6 ด้าน จะช่วยคุ้มครองสิทธิสมณเพศของพระภิกษุในกระบวนการยุติธรรม ควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) ด้านการปฏิรูปกฎหมายและระเบียบการปกครองสงฆ์ สอดคล้องกับหลักภัสสสัปปายะ คือ การจัดวางกฎเกณฑ์ ระเบียบและข้อกฎหมายให้เอื้ออำนวยต่อความยุติธรรม โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 เพื่อคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ 2) ด้านกระบวนการสอบสวนและการดำเนินคดี สอดคล้องกับหลักปุคคลสัปปายะ คือ การมีบุคลากรที่เหมาะสม (กัลยาณมิตร) เข้ามาร่วมในกระบวนการเพื่อตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเสมอ ยึดหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) อย่างเคร่งครัด 3) ด้านสถานที่ควบคุมตัวและการสละสมณเพศ สอดคล้องกับหลักอาวาสสัปปายะ และโภชนสัปปายะ คือ การจัดสถานที่และปัจจัยแวดล้อมให้เหมาะสมแก่สมณสารูป โดยการจัดหาพื้นที่ควบคุมตัวพิเศษ เพื่อให้สามารถคงสถานะสมณเพศและปฏิบัติศาสนกิจได้ระหว่างการสู้คดี แทนการส่งเข้าเรือนจำ 4) ด้านการคุ้มครองสิทธิและการช่วยเหลือทางกฎหมาย สอดคล้องกับหลักปุคคลสัปปายะ คือ การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความปรารถนาดี เช่น สภาทนายความ หรือนิติกรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เข้ามาให้คำปรึกษาและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา 5) ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร สอดคล้องกับหลักภัสสสัปปายะในแง่ความจริง/ความถูกต้องและปุคคลสัปปายะ ซึ่งการสื่อสารข้อมูลต่อสาธารณะต้องทำด้วยความรอบคอบ โปร่งใส และไม่ควรด่วนสรุปความผิดผ่านสื่อจนกว่าจะมีข้อเท็จจริงที่ชัดเจน เพื่อป้องกันความเสียหายต่อตัวพระภิกษุและคณะสงฆ์ โดยมีตัวแทนจากมหาเถรสมาคม หรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเพียงช่องทางเดียว เพื่อป้องกันความสับสน โดยขอความร่วมมือสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าว และไม่ตัดสินความผิดล่วงหน้า (และไม่นำเสนอภาพที่ลดทอนศรัทธา เช่น ภาพขณะถูกควบคุมตัวในลักษณะที่ไม่เหมาะสม และ 6) ด้านการสร้างกลไกการป้องกันและให้ความรู้ สอดคล้องกับหลักภัสสสัปปายะ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นเกราะป้องกัน โดยจัดให้มีการอบรมถวายความรู้แก่พระภิกษุและพระวินยาธิการเกี่ยวกับพระวินัยและกฎหมายบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ (อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง) เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในแต่ละกรณี สอดคล้องกับกรอบกลไก 3 ด้าน เรียกว่า “S-D-P Model รูปแบบแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธี” (The SDP Model for Buddhist Peaceful Justice) เป็นนวัตกรรมกระบวนการยุติธรรมวิถีพุทธที่ถูกออกแบบมา โดยมีจุดเริ่มจากหลักการ

รากฐาน คือ การบูรณาการหลักนิติรัฐ หลักสิทธิมนุษยชน และพระธรรมวินัย โดยมีพุทธสันติวิธี คือ สัปปายะ 4 เชื่อมประสานเข้าด้วยกัน ได้แก่ ด้านที่ 1 S (Safe Environment) การจัดกายภาพที่สัปปายะ, ด้านที่ 2 D (Dhamma-based System) การวางระบบที่ชอบธรรม, และ ด้านที่ 3 P (Personnel & Protection) การใช้บุคลากรที่เข้าใจบริบทสงฆ์ ทั้งนี้ อาจจะเนื่องจากว่า กรอบทั้ง 3 ด้านนี้จะเป็นตัวขับเคลื่อนแนวปฏิบัติทั้ง 6 ด้าน ให้เกิดขึ้นจริง เพื่อนำไปสู่ปลายทางคือความยุติธรรมที่ยั่งยืนและการรักษาศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น 3 ระดับชั้นจากรากฐานสู่การปฏิบัติ ได้แก่ ระดับที่ 1 : รากฐาน (Foundation) หลักการพื้นฐานถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่รองรับโมเดลทั้งหมด หากฐานไม่แน่น กระบวนการข้างบนจะล้มเหลว ระดับที่ 2 : กรอบกลไกหลัก 3 ด้าน (S-D-P) เป็นแกนกลาง ที่นำ “หลักการพื้นฐาน” มาแปลงเป็น “ระบบการทำงาน” ตามหลักสัปปายะ 4 ได้แก่ S = Safe Environment (ด้านกายภาพ : อาวาส/โภชนะ) การจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ให้เอื้อต่อการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ไม่บีบคั้น และปลอดภัย D = Dhamma-based System (ด้านระบบ : ธัมมะ) การวางระบบกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่สอดคล้องกับความจริง (ธรรม) และกฎหมาย (Law) P = Personnel & Protection (ด้านบุคคล : ปุคคล) การคัดเลือกบุคลากรที่เข้าใจบริบทสงฆ์ และกระบวนการมีส่วนร่วมของกัลยาณมิตร และ ระดับที่ 3 : การขยายผลสู่การปฏิบัติ 6 ด้าน เป็นการนำกรอบ S-D-P มาแตกย่อยเป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม (Action Plan) ภายใต้กรอบ S - Safe Environment (กายภาพ) 1. ด้านสถานที่ควบคุมตัวและการสละสมณเพศ : จัดตั้งสถานที่ควบคุมพิเศษ (Safe House) สำหรับพระสงฆ์เพื่อแยกการควบคุมตัว ออกจากนักโทษทั่วไป และดูแลปัจจัยพื้นฐาน (อาหาร/ที่พัก) ให้พระภิกษุปฏิบัติกิจสงฆ์ได้ (Safe House & Status) ภายใต้กรอบ D - Dhamma-based System (ระบบ) 2. ด้านการปฏิรูปกฎหมายและระเบียบ : แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (Legal Reform) 3. ด้านการสร้างกลไกการป้องกัน: สร้างหลักสูตรเรียนรู้กฎหมายและคู่มือเทียบเคียงความผิด (Preventive Mechanism) ภายใต้กรอบ P - Personnel & Protection (บุคคล) 4. ด้านกระบวนการสอบสวน:ใช้ระบบไตรภาคี (ตำรวจ-พระ-ทนาย) ร่วมสอบสวน (Investigation Process) 5. ด้านการคุ้มครองสิทธิ : จัดตั้งคลินิกกฎหมายและทีมทนายความแก้ต่าง (Rights Protection) และ 6. ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร : มีโฆษกคณะสงฆ์และมาตรการสื่อสารที่ถูกต้อง (Media Management) สอดคล้องกับผลการวิจัยของลัดดาวัลย์ ประเสริฐสาร ที่พบว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบทบัญญัติ มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราวพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาหรือพระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจควบคุมตัวพระภิกษุไว้ในสถานที่อื่นนอกเรือนจำ

สรุป

สภาพบริบทและปัญหา พบว่า พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในสังคมไทยส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องของสตรีและสตางค์ โดยมีสาเหตุมาจาก 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านตัวบุคคลและวัตรปฏิบัติ ซึ่งสาเหตุเบื้องต้นมักเกิดจากตัวผู้บวชที่ขาดการขัดเกลาหรือมีพื้นฐานนิสัยดั้งเดิมที่ไม่เหมาะสม 2) ปัจจัยด้านระบบบริหารจัดการคณะสงฆ์ โดยโครงสร้างและกระบวนการภายในของคณะสงฆ์มีช่องโหว่ที่ทำให้ปัญหาบานปลาย ได้แก่ ระบบคัดกรองอ่อนแอ ทำให้มีช่องโหว่ในการตรวจสอบประวัติบุคคลก่อนอุปสมบท 3) ปัจจัยเชิงระบบกฎหมายและอคติของเจ้าหน้าที่ อันเกิดจากความไม่รู้กฎหมายและขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ และ 4) ปัจจัยภายนอกและแรงกดดันจากสังคม อิทธิพลจากสื่อและบุคคลภายนอกมีส่วนสำคัญในการเร่งเร้าปัญหา ซึ่งความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา คือ การสร้างความสมดุลระหว่างกฎหมายทางโลกและพระธรรมวินัย

โดยมุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานตามหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ และการจัดหาสถานที่ควบคุมตัวที่เหมาะสมกับ สมณสารูปเพื่อป้องกันการสละสมณเพศโดยไม่สมัครใจก่อนคดีถึงที่สุด

แนวคิด ทฤษฎีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาอยู่ภายใต้หลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มุ่งเน้นการเยียวยาและให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ทางธรรม มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงการลงโทษทัณฑ์ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุ และหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 ประกอบด้วย อาวาสสัปปายะ ที่อยู่อันเหมาะ โภชนสัปปายะ อาหารที่เหมาะสม ถูกหลักอนามัย ช่วยเกื้อกูลต่อสุขภาพ ภัสสสัปปายะ การพูดคุยที่เหมาะกัน ปุคคลสัปปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะกัน โดยเป็นการตีความหลักสัปปายะในฐานะ "สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงสมณเพศอย่างเหมาะสม" และนำมาประยุกต์สู่บริบทกระบวนการยุติธรรม

สำหรับข้อเสนอแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาตามหลักพุทธสันติวิธีทั้ง 6 ด้าน จะช่วยคุ้มครองสิทธิสมณเพศของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาในกระบวนการยุติธรรม โดยจะต้องดำเนินไปควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและการรักษาศรัทธาของสาธารณชนอย่างสมดุล ดังนี้

1. ด้านการปฏิรูปกฎหมายและระเบียบการปกครองสงฆ์ สอดคล้องกับหลักธรรมสัปปายะ คือ การจัดวางกฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อกฎหมายให้เอื้ออำนวยต่อความยุติธรรม โดยพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 เพื่อเปิดช่องให้ “ระงับการสละสมณเพศไว้ก่อน” ในระหว่างการต่อสู้คดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุตามหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ เว้นแต่เป็นคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรง เช่น ฆ่าผู้อื่น, ค้ายาเสพติด เป็นต้น

2. ด้านกระบวนการสอบสวนและการดำเนินคดี สอดคล้องกับหลักปุคคลสัปปายะ คือ การมีบุคลากรที่เหมาะสมเข้ามาร่วมในกระบวนการ ควรให้พระวินยาธิการหรือเจ้าคณะปกครองเข้าร่วมตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเสมอ ไม่ควรบังคับให้สละสมณเพศทันทีที่ถูกกล่าวหา จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือมีหลักฐานชัดแจ้งว่ากระทำผิดวินัยขั้นรุนแรง (ปาราชิก)

3. ด้านสถานที่ควบคุมตัวและการสละสมณเพศ สอดคล้องกับหลักอาวาสสัปปายะ และโภชน-สัปปายะ คือ การจัดสถานที่และปัจจัยแวดล้อมให้เหมาะสมแก่สมณสารูป โดยการจัดหาพื้นที่ควบคุมตัวพิเศษเพื่อให้สามารถคงสถานะสมณเพศและปฏิบัติศาสนกิจได้ระหว่างการสู้คดีแทนการส่งเข้าเรือนจำ

4. ด้านการคุ้มครองสิทธิและการช่วยเหลือทางกฎหมาย สอดคล้องกับหลักบุคคลสัปปายะ คือ การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความปรารถนาดี โดยการจัดตั้งทีมที่ปรึกษากฎหมายควรมีหน่วยงาน เช่น สภาทนายความ หรือนิติกรจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เข้ามาให้คำปรึกษาและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา รวมถึงการเยียวยา

5. ด้านการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสาร สอดคล้องกับหลักธรรมาสัปปายะ ในแง่ความจริง/ความถูกต้อง และบุคคลสัปปายะ ผู้ให้ข่าวที่เหมาะสม เพื่อป้องกันความเสียหายต่อตัวพระภิกษุและคณะสงฆ์ หน่วยงานกลางในการให้ข้อมูลควรมีตัวแทนจากมหาเถรสมาคม หรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนเพียงช่องทางเดียวเมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น เพื่อป้องกันความสับสน

6. ด้านการสร้างกลไกการป้องกันและให้ความรู้ สอดคล้องกับหลักธรรมาสัปปายะ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้แก่พระภิกษุและพระวินยาธิการเกี่ยวกับพระวินัยและกฎหมายบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ (อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง) เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในแต่ละกรณี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลักดันให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เนื่องจากเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับมาเป็นระยะเวลานาน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผ่านกลไกการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 อันเป็นไปตาม 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

1.2 ผลักดันให้มีบทบัญญัติเรื่องการคืนสถานภาพสมณเพศและการเยียวยาที่เป็นรูปธรรม หากศาลพิพากษายกฟ้อง เพื่อเป็นการขยายพื้นที่ความยุติธรรมให้ครอบคลุมถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพระสงฆ์

1.3 ยกเลิกกฎหมายที่เป็นการลิดรอนสิทธิของพระภิกษุ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนาแนวปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาในประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

2.2 ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการสร้างกลไกทางสังคมเพื่อร่วมป้องกันภัยทางพระพุทธศาสนา

References

Ch7HD News. (2025). *The Phenomenon of Buddhist Monastic Scandals: The Year of the "Crisis of Faith" | Evening News.* Retrieved January 3, 2026, from https://youtu.be/c2OZAvGJfVo

Charoenkit, S. (2022). Criminal Case Rights of Thai Monks. *Law and Local Society Journal*, 6(2), 97–118.

Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560. (2017, April 6). *Government Gazette*, Vol. 134, Part 40a, 1–90.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2014). *Buddhist Dictionary*. (34th ed.). Bangkok: The Foundation of Peace.

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2011). *Buddhist Peaceful Means: An Integration of Principles and Tools for Conflict Management.* Bangkok: 21st Century.

Prasertsan, L. (2023). *The Problem of Renouncing Monkhood After Being Accused of a Criminal Offense Against the Presumption of Innocence.* (Master's Thesis). Thammasat University, Bangkok.

Sangha Act, B.E. 2505. (1962, December 31). *Government Gazette*, Vol. 79, Special Part 115, 1–13.

Sittikorn, S. (2020). *The Desirable Process for Prosecuting Monks in the Present Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ayutthaya.

Srisanit, P. (2024). *The Rights of Thai Citizens Under the Constitution: The Principle of Presumption of Innocence.* Retrieved March 13, 2024, from https://www.the101.world/presumption-of-innocence/

Thanyasiri, P. (2024). Legal Provision and Law Conducive to the Dhamma Vinaya Concerning Residential Arrangement for Monk Alleged of Criminal Offence. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(3), 1043–1053.